

УДК 37.035

Канішевська Л. В., Булавенко С. Д.*

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто функції та організаційну структуру учнівського менеджменту; особлива увага приділена авторській формі самоврядування – учнівському менеджменту.

Учнівський менеджмент – це, насамперед, складна система взаємовідносин, у результаті яких розвивається здатність перетворювати неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану й продуктивну групу через формування вмінь планування, мотивування, організації, приведення в дію та контроль учнівського колективу для досягнення координації наявних ресурсів, необхідних для ефективного виконання визначених цілей, не порушуючи при цьому соціально-культурних норм відносин як всередині колективу, так і з зовнішніми системами.

Основними функціями учнівського менеджменту є визначення цілей (аналіз і формування загальних цілей); планування (розробка планів й альтернативних варіантів діяльності); мотивація; ухвалення рішень; реалізація й організація (розпорядок і організація трудового процесу для виконання завдань); контроль (самоконтроль і контроль підсумків, корекція цілей); моніторинг; функція інформації та комунікації (пошук й обмін інформацією, здійснення комунікаційних зв'язків, необхідних на всіх фазах процесу учнівського менеджменту).

Розвиток учнівського менеджменту супроводжує процес постійного збільшення зони самостійної діяльності та демократичної взаємодії школярів, який сприяє зменшенню адміністративного простору закладу загальної середньої освіти цілим рядом специфічних функцій: адаптаційної, яка забезпечує гармонію у взаємовідносинах «особистість-колектив»; інтегративної, яка здійснює поєднання колективних та індивідуальних видів діяльності; рефлексивно-прогностичної, яка передбачає перспективи існування та розвитку колективу на основі діагностування й моніторингу; управлінської, яка здійснює уведення учнів в управлінську культуру.

Ключові слова: учнівське самоврядування, модернізація учнівського самоврядування, учнівський менеджмент, функції учнівського самоврядування; соціальна активність, виховання, управління учнівським колективом, педагогічна підтримка учнів, структура учнівського самоврядування.

Актуальність обраної теми обумовлена надзвичайним завданням сьогодення – своєчасною підготовкою молодого покоління до нових умов життя. Особливо актуальною є проблема соціалізації учнів сучасної школи, виховання й розвитку в них соціально значущих якостей, активної громадянської позиції особистості. Потрібен принципово новий підхід до організації всієї педагогічної роботи з учнівською молоддю, використання сучасних джерел її інформування, способів комунікації, включення школярів в учнівське самоврядування, наділене реальними повноваженнями.

Мета статті – розкрити функції та організаційну структуру учнівського менеджменту.

Учнівське самоврядування в сучасній педагогічній науці викликає особливий інтерес. Адже воно в шкільному середовищі дозволяє включати дітей у соціальні ситуації, що формують певну поведінку, і дає не тільки знання, вміння й способи діяльності, а й можливість орієнтуватися в нестандартних ситуаціях [7]. Учнівське самоврядування розглядається педагогами Т. Доценко [3], Л. Канішевською [4], В. Оржеховською [6], М. Шимановським [7] та ін. як засіб формування соціально-моральної орієнтації, соціальної активності та зрілості.

Сенс учнівського самоврядування в сучасному закладі загальної середньої освіти

*© Канішевська Л. В., Булавенко С. Д.

полягає не в управлінні одних дітей іншими, а в навчанні всіх учнів основам демократичних відносин у суспільстві. Учніське самоврядування як форма організації життєдіяльності колективу школярів забезпечує розвиток їхньої самостійності в ухваленні та реалізації рішення для досягнення суспільно значущих цілей, сприяє вирішенню проблеми формування й розвитку соціальної активності особистості [1].

Учніське самоврядування дає можливість учню набути досвіду управлінської діяльності; розкрити та реалізувати організаторські й творчі здібності учнів; відчувати свою зацікавленість та причетність щодо вирішення проблем школи [4, с. 120].

Одним із основних чинників розвитку учнівського самоврядування є підготовка учнів до організаторської діяльності.

Ще однією умовою розвитку учнівського самоврядування є педагогічне стимулювання лідерства. Важливо формувати в дітей готовність до вияву лідерських якостей, проте внутрішня готовність до лідерства може бути заблокована відсутністю ситуації, що дозволяє реалізувати цю готовність. Створення педагогами ситуації, яка стимулює вияв лідерського потенціалу вихованців, – це своєрідне «поле лідерства», що розуміється як особлива інтегративна властивість, що створюється педагогом для стимулювання лідерського потенціалу вихованця. Найважливішими компонентами поля лідерства є: стиль відносин, що складається в групі, морально-психологічний клімат, у якому проходить життєдіяльність вихованців; конструювання ситуацій, що сприяють максимальному вияву лідерського потенціалу в більшості вихованців [3].

Таким чином, в ефективній системі самоврядування закладів загальної середньої освіти, одним із завдань якого є активізація учнівського самоврядування, бере участь тією чи іншою мірою майже весь педагогічний колектив. Для розвитку учнівського самоврядування доцільно ширше використовувати можливості шкільних ЗМІ (шкільні стінгазети, радіо тощо), а також сучасні комп'ютерні технології, можливості мережі Інтернет.

На нашу думку, у сучасних умовах найефективнішою для формування соціальної активності особистості моделлю самоврядування є учнівський менеджмент. Ця модель дозволяє особистості повною мірою набути управлінських знань і вмінь, сформувати лідерські якості, самореалізуватись та отримати соціально значимий досвід співжиття в соціумі. Проте для втілення цієї моделі, насамперед, необхідно підготувати педагогічний колектив закладів загальної середньої освіти, сформувати в учителів знання й уміння менеджменту, які вони мають передати учням [7].

Учніський менеджмент – це, насамперед, складна система взаємовідносин, у результаті яких розвивається здатність перетворювати неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану й продуктивну групу через формування вмінь планування, мотивування, організації, приведення в дію та контроль учнівського колективу для досягнення координації наявних ресурсів, необхідних для ефективного виконання визначених цілей, не порушуючи при цьому соціально-культурних норм відносин як усередині колективу, так і з зовнішніми системами.

Основними функціями учнівського менеджменту є визначення цілей (аналіз й формування загальних цілей); планування (розробка планів й альтернативних варіантів діяльності); мотивація; ухвалення рішень; реалізація й організація (розпорядок й організація трудового процесу для здійснення завдань); контроль (самоконтроль і контроль підсумків, корекція цілей); моніторинг; функція інформації та комунікації (пошук й обмін інформацією, здійснення комунікаційних зв'язків, необхідних на всіх фазах процесу учнівського менеджменту).

Окрім виконання основних функцій, розвиток учнівського менеджменту супроводжує процес постійного збільшення зони самостійної діяльності та демократичної взаємодії школярів, який сприяє зменшенню адміністративного простору закладу загальної середньої освіти цілим рядом специфічних функцій: адаптаційної, яка забезпечує гармонію у взаємовідносинах «особистість-колектив»;

інтегративної, яка здійснює поєднання колективних та індивідуальних видів діяльності; рефлексивно-прогностичної, яка передбачає перспективи існування та розвитку колективу на основі діагностування й моніторингу; управлінської, яка здійснює уведення учнів в управлінську культуру.

За допомогою учнівського самоврядування педагогічний колектив зможе домогтися того, щоб були задіяні творчі здібності дітей.

Проте, як показує практика, педагоги в більшості випадків виявилися не готовими до якісної зміни стилю взаємовідносин із сучасними дітьми. Зокрема, у результаті проведеного моніторингу в Ніжинській гімназії №3 Ніжинської міської ради Чернігівської області готовими до демократичних відносин з учнями виявилось лише 22 % педагогів, 36 % – частково готові змінити свій стиль взаємовідносин із дітьми, не готовими виявилися 30 %, проте зовсім не готові до змін і не бажають змінюватись 12 %. Серед причин небажання змінюватись були такі: «демократизм завадить навчанню учнів», «дисципліна перш за все», «сучасні діти потребують жорсткого керівництва», «демократії дітям достатньо й у сім'ях».

Проте серед учнів ситуація виявилась протилежною. Переважна більшість учнів (74 %) хотіли б встановити демократичні взаємини й з учителями, і з батьками, 26 % ще не визначились, проте неохочих до таких змін зовсім не виявилось.

Стосовно прагнення займатися в гімназії громадською діяльністю учні розділилися на групи: ті, хто хотів би займатися – 61 %; ті, хто не хотів би, – 10 %; ще не визначились із цього питання – 29 %.

Серед загальної кількості охочих брати участь у громадському житті своєї гімназії хотіли би брати участь у самоврядуванні – 46 %, брати участь у волонтерських заходах – 13 %, брати участь в організації та проведенні культурно-розважальних заходів – 34 %, брати участь в інших видах діяльності – 7 %.

Результати показали, що майже половина гімназистів хоче брати участь у громадському житті гімназії. Аналізуючи результати анкетування з виявлення ступеня активності учнів, ми виявили, що дітям не вистачає суспільного визнання, вони не вірять у позитивні зміни у суспільстві, не впевнені, що їхня діяльність потрібна одноліткам і дорослим.

Задля зміни ситуації, що склалася, були проведені тренінги для педагогів і дітей з метою підготовки їх до нової форми самоврядування – учнівського менеджменту.

Процес модернізації учнівського самоврядування в учнівський менеджмент відбувався в 3 етапи:

I етап (2012 – 2013 н.р.) (діагностичний) – вивчення громадської думки про нову модель учнівського самоврядування та шляхи її розробки; діагностування внутрішньошкільного простору відносин.

II етап (2013 – 2014 н.р.) (реалізація й розвиток учнівського менеджменту) – удосконалення моделі учнівського менеджменту з урахуванням пропозицій членів гімназійного колективу; положення, оцінка розробленої моделі та формування на її основі органів учнівського менеджменту.

III етап (2014 – 2017 рр.) (практико-узагальнювальний) – моніторинг реалізації програми з подальшим коригуванням, підготовка активу до реалізації та вдосконалення моделі учнівського менеджменту шляхом навчання в «Школі креативного менеджера». Обробка й інтерпретація даних за 3 роки; співвідношення результатів реалізації програми з визначеними цілями й завданнями; розробка рекомендацій та навчально-методичного комплексу (НМК).

Перший етап передбачав визначення питань щодо розвитку учнівського самоврядування на засіданнях методичних об'єднань педагогів гімназії, педагогічних радах, нарадах класних керівників, учителів-предметників, батьківських і учнівських зборах. На цьому етапі була проведена діагностика міжособистісних, міжвікових та інших взаємин дітей у межах закладу загальної середньої освіти. Результати

опитування показали, що серед різних видів участі в громадській діяльності на рівні школи більше третини учнів готові брати участь в учнівському менеджменті: позитивно – 79 %, негативно – 12 %, не визначилися – 9 %.

Також у процесі діагностики виявлено труднощі щодо впровадження учнівського менеджменту: низький рівень знань учнів про можливості гімназійного учнівського менеджменту; низький рівень мотивації педагогів щодо розвитку учнівського самоврядування і, як наслідок, – низький рівень шкільного учнівського самоврядування при середньому рівні класного учнівського самоврядування; необ'єктивність гімназистів в оцінці своїх якостей.

Другий етап передбачав аналіз й узагальнення зібраних пропозицій під час вивчення громадської думки. Відбувалося формування творчої групи для розробки конкретних документів, що визначають структуру й зміст діяльності органів учнівського менеджменту в гімназії, залучення до розробки конкретних документів учнів, батьків, педагогів; обговорення розробленої моделі учнівського менеджменту та документів, що визначають зміст діяльності в педагогічному, батьківському й учнівському колективах. Творча група збирала пропозиції й практичні зауваження щодо вдосконалення розроблених документів. Була здійснена експертна оцінка розроблених документів; проведено вибори органів учнівського менеджменту.

Обговорення моделі самоврядування відбулося в педагогічному, батьківському й учнівському колективах.

Зокрема, було проведено педраду «Педагогічна підтримка учнівського менеджменту» для мобілізації дитячого колективу навколо єдиної мети гімназії й особистих інтересів дітей, розвитку суб'єктності учнів: здатності до самоаналізу, самопланування, самоорганізації своєї життєдіяльності.

Під час педради вирішувалися такі завдання: виявити конкретні пропозиції щодо створення органів учнівського менеджменту закладу загальної середньої освіти; провести експертизу основних гімназійних документів, що визначають зміст й організацію діяльності учнівського активу.

У результаті обговорення була сформована творча група, яка зайнялася розробкою конкретних документів, що визначають структуру й зміст діяльності органів учнівського менеджменту. У цю групу увійшли не тільки члени педагогічного колективу, а й батьки, учні, а також представники громадськості. На цьому етапі було розроблено положення про загальногімназійну конференцію, положення про Раду менеджерів, статут учнівського менеджменту тощо.

Здійснюючи педагогічну підтримку старшокласників, педагоги стимулювали у вихованців самопізнання своїх позитивних рис; формували моральні якості школяра в процесі оцінювання власної поведінки; акцентували увагу на позитивних вчинках учнів; підтримували ініціативу, активність, сприяли проявам відповідальності, толерантності, солідарності; виявляли довіру до вихованців; формували в школярів віру у власні сили [5, с. 219].

Третій етап включав підготовку виборного учнівського активу до організаторської роботи в органах учнівського менеджменту; навчання учнівського активу в «Школі креативного менеджменту»; складання пам'яток роботи активу й підрозділів органів учнівського менеджменту; випуски гімназійної газети «Пульс гімназії»; озброєння активу методикою самоосвітньої діяльності; організацію учнівського менеджменту як особливого середовища, що дозволяє соціалізувати кожного учня; виявлення потенціалу особистості учнів та облік їхніх можливостей; надання учням реальних можливостей участі в управлінні гімназією спільно з педагогами (планувати, прогнозувати, організовувати, мотивувати, виконувати, контролювати й аналізувати освітній процес); консультування педагогів, класних керівників щодо їхньої участі в підготовці органів учнівського менеджменту (структура учнівського менеджменту подана на рис. 1).

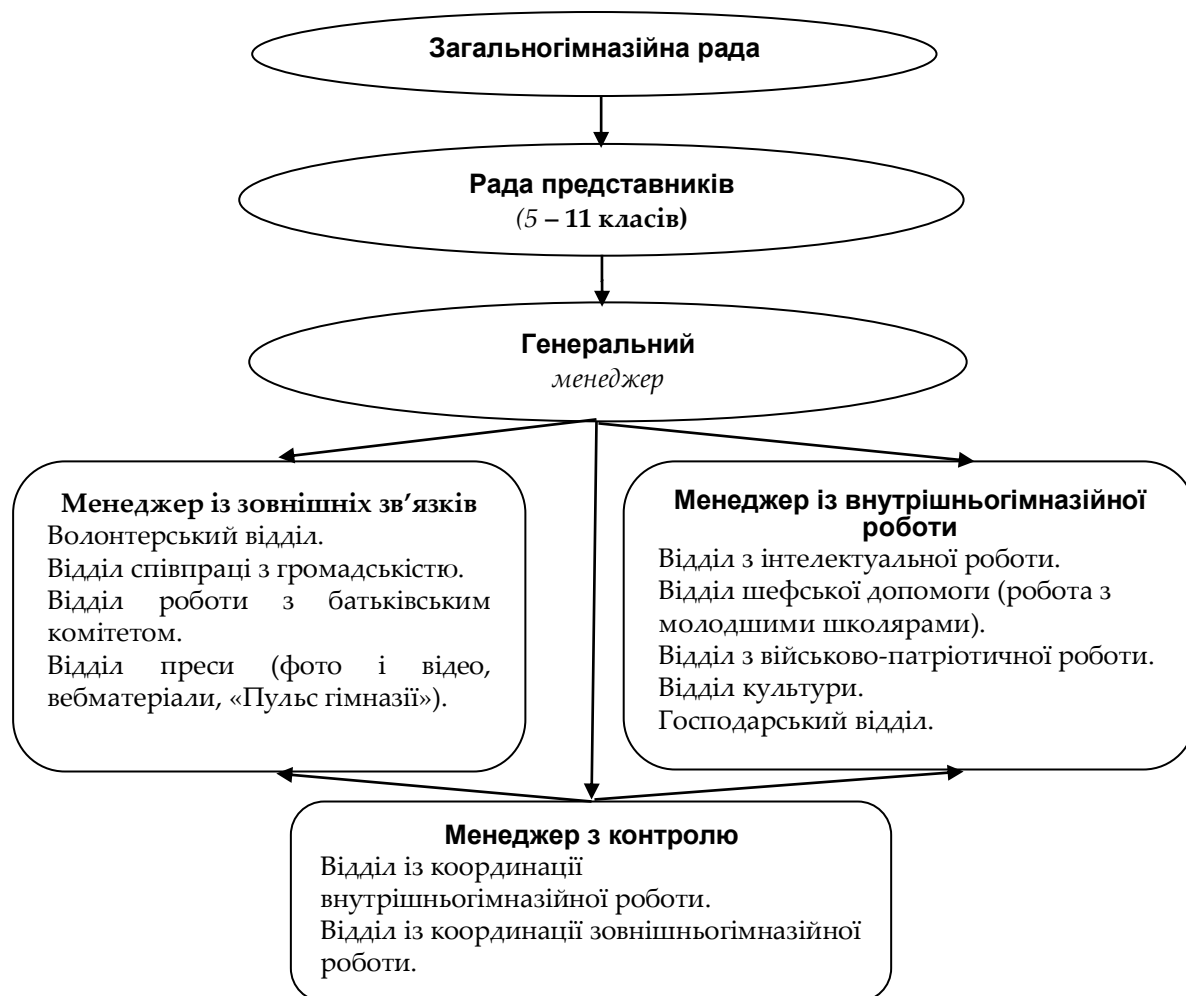

Рис. 1. Структура учнівського менеджменту

У ході третього етапу реалізовувались такі завдання:

- сформувати в гімназистів особисту готовність до самореалізації в умовах сучасного суспільства шляхом освоєння навичок соціальної взаємодії;
- набути учнями та педагогами навички менеджменту та самоменеджменту;
- створити умови для повноцінного розкриття й реалізації творчих здібностей школярів;
- забезпечити підтримку ініціативи й соціальної активності учнів у вирішенні проблем організації гімназійного життя;
- сформувати культуру міжособистісних відносин і спільної діяльності;
- реалізувати права учнів на участь в управлінні гімназією шляхом залучення в суспільні відносини й організацію життєдіяльності учнівського колективу.

Крім того, узагальнено досвід роботи учнівського менеджменту, оформлено й описано досвід роботи з формування органів самоврядування в гімназії.

Під час реалізації програми розвитку учнівського менеджменту були досягнуті такі результати:

- 1) зближення інтересів особистості й суспільства, їх поєднання, взаємозв'язок, взаємопроникнення і взаємозбагачення;
- 2) здійснення можливості гімназистів відстоювати свою думку, право на поширення й отримання достовірної інформації.

Таким чином, гімназійний учнівський менеджмент зробив процес виховання цікавішим і результативнішим, допоміг педагогічному колективу в організації та управлінні учнівським колективом.

Управлінськими формами роботи були засідання відділів учнівського менеджменту з питань планування, мотивації, організації та підведення підсумків роботи; захист прав та інтересів учнів; створення законів, указів, що регулюють життя дитячої організації; організація учнівських гінмазійних справ; співпраця з органами самоврядування міста; проведення загальногінмазійних заходів; виступи на батьківських зборах, Раді школи, загальношкільних лінійках.

Проведений моніторинг після закінчення третього етапу виявив, що впровадження учнівського менеджменту в гінмазії дозволило:

- зайняти активну соціальну позицію;
- набути навичок спілкування в режимі реального часу;
- виробити особисту відповідальність;
- сформувати управлінські вміння; згуртувати класні учнівські колективи.

Варто відзначити, що самоорганізація, що є основою учнівського менеджменту, дала можливість школярам органічно зрозуміти й прийняти систему цивільних взаємовідносин у суспільстві, сприяла виробленню навичок соціальної взаємодії, закріпила вміння виконувати взяті на себе зобов'язання, підпорядковуватися колективній дисципліні й, у той же час, відстоювати власні права, розставляти акценти між особистими інтересами й груповими або громадськими. Таким чином, учнівський менеджмент є не спеціальною «діяльністю з управління», а способом організації спільної й самостійної діяльності, що забезпечує динаміку демократичних відносин в освітньому середовищі, що визначає можливості самоактуалізації, громадянського самовизначення та соціальної активності учнів.

У подальших наукових розвідках доцільно з'ясувати вплив учнівського самоврядування на формування соціальної активності особистості.

Література:

1. Бачинська Є. М. Організація учнівського самоврядування в закладах освіти Київської області: навчально-методичний посібник. Біла Церква: КОІПОПК, 2002. 90 с.
2. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную / отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. М.: Школа-Пресс, 1995. 448 с.
3. Доценко Т.М. Організація навчання лідерів самоврядування дітей та учнівської молоді: методичний посібник. Біла Церква, 2009. 248 с.
4. Канішевська Л. В. Організація соціально-культурної діяльності старшокласників шкіл-інтернатів з формування соціального досвіду. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Ін-т проблем виховання НАПН України. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2010. Вип. 14. Кн. 1. С. 116-124.
5. Канішевська Л. В. Дослідження проблеми виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. Вип. 16. С. 213-220.
6. Оржеховська В. М., Ковганич.Г. Г. Учнівське саморядування: пошук ефективних моделей і технологій: навчальний посібник. К., 2007. 268 с.
7. Шимановський М. М. Саморядування в школі: моя позиція *Шкільний світ*: Всеукраїнська газета для вчителів. 2008. № 40. С. 19-20.

Kanishevskaya L. B., Bulavenko S. D.

STUDENT GOVERNMENT AS A MEANS OF THE FORMATION OF A SOCIAL ACTIVENSNESS OF A PERSONALITY

The article discusses functions and organizational structure of student management; a special attention is given to the author's form of student governance, that is student management.

Student management is, above all, a complex relationship which results in developing the ability of transforming an unorganized crowd into an efficient, purposeful, and productive group by means of cultivating skills of planning, motivation, organization, putting into action and controlling student teams in order to coordinate available resources which are necessary for the effective realization of set goals, without breaking socio-cultural standards of relationship within a team and with external systems.

Main functions of student management are goal setting (the analysis and formulating of the purpose); planning (the development of plans and alternative variants of the activity); motivation; making decisions; the realization and organization (daily routine and the organization of labor process to do tasks); control (self-control and the control of conclusions, the correction of goals); monitoring; the function of information and communication (the search and sharing of information, communication links which are necessary at all stages of student management).

The development of student management is a constituent of the process of continuous expanding of the zone of self-activity and democratic interaction between students which helps to reduce the authoritative space of an establishment of a secondary education. It occurs by fulfilling a number of specific functions such as adaptive which harmonizes relations «personality-group»; interactive which combines team and individual forms of activity; reflexive and prognostic which outlines the perspectives of the existence and the development of a team on the basis of diagnosing and monitoring; governing which introduces students into the governing culture.

Key words: student self-governance, the modernization of student governance, student management, functions of student governance, social activity, upbringing, the governance of a student group, a pedagogical support of students, the structure of student self-governance.

Дата надходження статті: «30» серпня 2018 р.

УДК 37:316.752:502.51

Сопівник Р. В., Трутень А. В.*

ДОСВІД ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВОДНИХ РЕСУРСІВ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті узагальнений досвід виховання ціннісного ставлення до водних ресурсів студентів аграрних закладів вищої освіти. Установлено, що досвід виховання реалізується під час вивчення дисциплін гуманітарного та професійного циклу, проведення практичних занять та в позааудиторній діяльності. Студенти, насамперед, мають опанувати історію свого навчального закладу, бачити його структуру, познайомитися з його фундаторами. Для кращого засвоєння історії своєї Батьківщини та здобуття професійних знань організовуються зустрічі з відомими аграріями, екскурсії в аграрні господарства.

В аграрних закладах вищої освіти вагоме значення приділяється організації та проведенню різних заходів екологічної та патріотичної спрямованості, які відіграють важливу роль у формуванні в студентів ціннісного ставлення до водних ресурсів: участі в екологічних акціях, фестивалях та виставках, еколого-туристичних походах, благоустрою території навчальних закладів, проведенню конференцій, олімпіад із фахових дисциплін.

Один із найголовніших заходів, присвячених водним ресурсам, – це Всесвітній день води, який є унікальною можливістю нагадати людству про важливість водних ресурсів для навколишнього середовища. Метою проведення таких заходів, присвячених цій даті, є привернення уваги до проблем якості питної води, необхідності охорони водних ресурсів та їх раціонального використання. Участь студентів у волонтерській діяльності сприяє професійному становленню, формує певні життєві позиції.

Підкреслено, що виховна ефективність екологічної діяльності підвищується за умови, коли студенти є організаторами заходів, тому робота щодо виховання ціннісного ставлення до водних ресурсів має здійснюватися відповідно до дотримання системного, синергетичного, антропологічного, цивілізаційного, особистісно-орієнтовного підходів.

Ключові слова: досвід виховання, водні ресурси, ціннісне ставлення до водних ресурсів, екологічне виховання, форми і методи виховання студентів.

* © Сопівник Р. В., Трутень А. В.